

Sumari

Pròleg. Mestre Varela	5
Introducció	11
Descripció de l'habitatge	13
El Castillo Principal.....	19
Els meus pares	23
De Besalú a Lleida.....	29
L'arribada a Lleida	39
El Col·legi Cervantes.....	47
Les nostres relacions socials.....	53
La figura del pare.....	61
L'institut de batxillerat.....	67
L'expulsió	73
El Col·legi Sant Jordi.....	77
Josep Solans Serra.....	83
Els estius a Besalú	89
Els mons de Sant Miquel de Campmajor i de Caixàs.....	99
La vida quotidiana al Castell.....	107
La Casa d'Exercicis Espirituals.....	113
La Seu Vella.....	123
El batxillerat superior	131
El curs preuniversitari: altre cop a l'institut.....	139
Les noies	145
Les classes particulars.....	149

L'Escola Normal	157
“Polacos”	165
L'esperit de l'Escola Normal de Lleida	169
L'abandó del Castell	175
La Universitat de Barcelona	179
Les colònies del bisbat de Girona i les veremes al Rosselló	189
La temptació monàstica.....	195
1967-1973: el sexenni dels grans canvis.....	201
Director de l'Institut Samuel Gili i Gaya (1976-1981)	217
El Congrés de Cultura Catalana i la presidència de la delegació d'Òmnium Cultural de Lleida (1977-1981)	237
Final de l'etapa com a director a l'institut de batxillerat	249
Els Serveis Territorials de Cultura	253
Al Departament d'Ensenyament (1981-1992)	271
El conflicte de Biosca, com a senyal d'alerta.....	289
Maria Rúbies i Manuel Oronich.....	295
Els anys a la Paeria de Lleida i al Parlament de Catalunya	303
Regidor de la Paeria de Lleida.....	309
L'urbanisme a Lleida: Josep M. Llop i Joan A. Solans	313
Els plens municipals i Antoni Siurana.....	319
El Senat i la realitat del poder	323
Reflexió sobre el Senat.....	331
L'Assemblea Parlamentària del Consell d'Europa	337
Final d'etapa al Senat.....	341
Retorn a l'institut de batxillerat	347
El comiat de 2012	357
Biografies	361
La família	371
Epíleg.....	375
Agraïments.....	377

Pròleg

Mestre Varela

Vaig conèixer Josep Varela al voltant de 1977 i en el context del seu estimat institut, aleshores exclusivament femení, Samuel Gili i Gaya. Ell era el director del centre i jo una insegura jove de poc més de vint anys, que substituïa la professora Carmina Cervera, crec recordar que aleshores de baixa per maternitat. La vaig substituir a les seves classes de literatura espanyola i guardo un record meravellós d'aquelles primeres experiències com a docent. Ho formulo en plural perquè uns mesos abans havia passat per l'institut Joan Oró, substituint en aquella ocasió anterior la professora Marisa Sagardía. Ambdues em van donar tota mena de facilitats i de seguretat perquè jo plantejés les classes segons el meu modest entendre i parer de l'època. Molt modest, sens dubte. En un discurs pronunciat a Harvard, ja en la seva maduresa, Ralph Waldo Emerson es lamentava de la seva inhabilitat juvenil per comunicar a les seves alumnes, ja que en el discurs es referia a l'època en què feia classes en una escola femenina, les idees que ell considerava millors i més instructives per a elles. Donada la seva inexperiència, diu, sempre es veia vençut per la fredor que imposava el coneixement acadèmic. Estic segura també de la meva inhabilitat en aquelles primeres classes de literatura espanyola en relació amb la llarga vida que he tingut posteriorment com a docent, però, en tot cas, van comptar, malgrat la meva il·lusionada incompetència, amb la generosa entrega de les alumnes, algunes de les quals —la futura poeta Dolors Miquel, Celina Alegre...— recordo perfectament.

Varela em va rebre en arribar a classe el primer dia i vam tenir al llarg dels mesos les breus i formals trobades, lògiques quan es treballa

al mateix centre. Però tot va canviar arran d'una visita cultural que tots dos vam organitzar a Barcelona per a les estudiants de COU, o com es digués llavors el curs d'accés a la universitat. Del dia que vàrem passar en recordo molt i molt poc, però sí recordo el viatge de tornada a Lleida. Tots dos en seients contigus a l'autocar i parlant sense parar de literatura, però també de la joventut, de la millor manera d'arribar als alumnes, de les diferències entre viure a Lleida, ciutat que jo estava descobrint aleshores, o a Barcelona... parlant de la vida, en definitiva. Ell era professor de matemàtiques i la ciència estava present en la seva conversa, però no semblava la seva preocupació dominant (a l'autobiografia aquest aspecte s'entén perfectament). Diguem que aquell viatge, l'esperit humanista que bategava en la personalitat de Josep Varela, conreat sense la menor afectació, i que transcendia en la seva manera d'actuar i de relacionar-se, va establir la base d'una amistat i una admiració de part meua que s'ha mantingut al llarg de més de quaranta anys.

Però és que, a més, aquesta amistat es va veure enfortida amb el temps pel nostre interès, compartit, per la biografia. Tots dos creiem, i espero no mal interpretar la seva pròpia praxi biogràfica, en aquesta forma de rescat de la història, a través del coneixement de vides humanes que per una raó o altra mereixen ser analitzades, conegudes, divulgades, rescatades de l'imparable oblit i, sobretot, de la indiferència. La importància del subjecte en el transcórrer de la història. Varela va sorprendre tothom amb el seu llibre *Les vides d'Eduard Aunós*, en què davant dels posicionaments ideològics que solen funcionar com un *parti pris* destruint el valor d'una biografia, el nostre autor s'esforçava per contextualitzar el personatge, un home que va ser ministre als trenta anys, nomenat per Miguel Primo de Rivera, i que exerciria una gran influència en el primer franquisme. El nostre autor reconstrueix la seva història, analitza encerts i errors, llums i ombres, aprofundint en la seva psicologia com una eina clau per a la comprensió de la seva trajectòria. Aquest llibre il·luminador d'uns anys insuficientment estudiats aleshores aniria seguit d'altres caracteritzats per la mateixa ambició de reconstruir el món lleidatà contemporani a través

d'una existència singular: *Maria Rúbies o el repte constant*, *El temps dels Roig* o les diverses entregues de les entrevistes dutes a terme amb personalitats de la vida pública i cultural lleidatana. Podria dir-se que Varela ha fet tot el que estava a la seva mà i al seu abast per restituir la memòria recent de la ciutat que l'ha vist créixer (va néixer a Besalú l'any 1943), formar-se i desenvolupar-se professionalment i intel·lectualment. També la seva vida familiar ha transcorregut a la capital de província més occidental de Catalunya i d'ella se'ns expliquen a la seva autobiografia els trets fonamentals.

L'últim tram d'aquest succint recorregut que faig per la nostra relació és el meravellós llibre que el lector té ara a les mans, *L'habitant de la Seu Vella*, escrit com qui diu d'un sol alè, d'una sola volada narrativa. Quan vaig llegir els primers capítols no donava crèdit a la història. A hores d'ara el que explica Josep Varela en relació amb la seva infància i adolescència com a únic habitant de la imponent Seu Vella, juntament amb els seus pares, resulta gairebé inconcebible i, això no obstant, va passar amb certa naturalitat als anys cinquanta i seixanta del segle passat.

Segons ens diu l'autor, va ser el confinament que tots vam patir a partir del març del 2020 el desencadenant de la seva memòria biogràfica. L'experiència que el va conduir a recordar el seu personalíssim confinament viscut durant dotze anys, del 1950 al 1962, dels sis als divuit anys, en una capella gòtica de la Seu, sense ni una de les mínimes condicions exigibles a un habitatge, per modest que sigui. I si el confinament de 2020 va portar Varela al que va viure a la seva infància i adolescència, també ens permet com a lectors anar més lluny en el temps i recordar-ne un altre. Tal vegada el primer confinament descrit des d'un punt de vista filosòfic és el que al·legòricament exposa Plató al llibre setè de la seva *República*. Allà ens parla d'un grup d'homes que es troben presoners des del seu naixement, amb cadenes que els impedeixen moure's i aprehendre la totalitat del recinte on es troben confinats, una mena de caverna on no arriba la llum del sol i només poden apreciar a les parets les ombres dels objectes i els homes que es

mouen en un altre nivell. Ombres que són creades per un foc que els confinats no veuen perquè queda a la seva esquena. Què passa quan un d'aquests homes és alliberat i pot tenir consciència total de la caverna i no només això sinó que pot sortir a l'exterior i enfrontar-se a la llum solar? El seu coneixement del món es transforma completament, però la perplexitat dels canvis també és màxima. I d'alguna manera, salvant totes les distàncies que calguin, aquest és l'eix seminal de la formació de Josep Varela, que durant uns anys privilegiats en la gènesi de la personalitat va viure una realitat anòmla, sens dubte sorprenent, però convençut de ser l'única possible. Serà per tant una realitat tenyida, malgrat tot, de la màgia que constitueix la rutina diària d'un infant. "Calia tenir un esperit molt fort, una estimació gran pel pare i per mi, per aguantar l'espectacle que l'esperava: tres capelles gòtiques nues, les parets de les quals estaven pintades amb la calç que havien deixat els militars, i res més. Les mínimes conduccions de llum i aigua", evoca Varela pensant en la seva mare i com va poder fer front venint d'una posició raonablement modesta però acceptable a Besalú a un lloc absolutament inhàbil com a habitatge familiar. La resposta es troba, segons l'autor, en el gran amor de Pepita Serra pel seu marit, un picapedrer que anava allà on hi havia feina. Un amor capaç per si sol de proporcionar l'energia necessària per tirar endavant una vida extremadament crua, si la veiem en perspectiva.

A poc a poc Varela prendrà consciència del món extramurs de la Seu Vella i els lectors l'acompanyarem en aquest trànsit importantíssim a una altra vida, definitivament allunyada de l'antiga catedral. I el seguirem acompanyant, per fortuna, fins al present de la seva fecunda, i jo diria que radiant, vellesa a la qual dedica interessants reflexions finals. Les escenes memorables són moltes i l'autor desvela jo diria que un domini admirable de la seva tècnica literària. És un llibre en estat de gràcia, per dir-ho així. Penso en l'evocació del carrer Cavallers com una artèria comercial de primera categoria; el record —com no podia ser d'una altra manera tractant-se de Josep Varela— de mestres, escoles i professors, evocats la majoria de vegades amb una tendresa infinita; la frase del seu pare, repetida un diumenge i un altre, jugant

al parxís i movent la fitxa més arriscada —“¡De los cobardes no se ha escrito nada!”—; la fondíssima catalanitat que traspua tot el text; el pas per la política...

En tot cas, el magnífic i compacte recorregut autobiogràfic no serveix al mestre Varela per carregar amargament contra res. No hi ha ni una espurna de ressentiment en el seu relat. Ben al contrari, amb la seva moderada veu, lluny d'exabruptes i desqualificacions, descrivint-nos el racó concret de la realitat que és la història d'una vida, Josep Varela construeix una reflexió moral i gairebé nacional o política, i s'ofereix ell mateix com a exemple constructiu de com podria ser la nostra vida de relació. La nostra relació amb els altres i amb la història.

ANNA CABALLÉ

Introducció

2 de maig de 2020. Comença el tercer mes de confinament, d'aquesta llarga espera. Espera d'un final que no sabem on és. Aturada expectant, perquè l'adversari invisible no cessa en la seva mortífera praxi i no pots deixar de pensar en el que acostumava a explicar el conseller Laporte, en una de les seves habituals bromes per a destensar una reunió: "Tenir bona salut és un estat fugisser que no presagia res de bo." Les autoritats han anunciat que s'allarga la mesura preventiva i, en els millors dels casos, no ens podrem moure de casa fins a finals de juny.

Seguirem estant a Lleida, doncs. En el nostre cas, tenim la sort de poder treure el cap per la finestra i contemplar la meravella del riu Segre, quan baixa, ell sí, pletòric de vida... Aquests dies el riu va ple, com si tingués pressa per anar-se a trobar amb els seus companys Cinca i Ebre. Des de la nostra finestra, la visió de Lleida és esplèndida. Situats al marge esquerre del riu Segre, al costat mateix dels Camps Elisis, tenim al davant, a l'altre cantó del riu, l'edifici de la Paeria, nom amb el qual es coneix l'Ajuntament, a Lleida. Per sota aquest noble casal hi ha els carrers de la Banqueta, Blondel i, ja lluny, el Camp Escolar, envoltat dels instituts d'ensenyament secundari. A la nostra dreta veig el pont vell que dona a l'entrada principal de la ciutat —l'Arc del Pont— on hi ha les estàtues d'Indíbil i Mandoni que hi posà l'alcalde Víctor Hellín, després de la guerra civil. Més a la dreta encara l'avinguda Francesc Macià i la rambla de Ferran, que ens condueixen a l'estació del ferrocarril i, presidint aquesta magnífica

panoràmica, la Seu Vella, de sòlida elegància, amb els finestrals gòtics del seu claustre que miren la ciutat i l'orgullós campanar, cantat per Morera i Galícia.

A la part baixa del campanar, que ara estan restaurant, gairebé puc veure l'inici de la porta dels Apòstols, al costat de la qual vaig estar confinat dotze anys, ja que hi vaig viure amb els meus pares tot aquest temps, en unes petites capelles gòtiques que hi ha a l'interior del claustre, entre la porta esmentada i l'actual entrada a la Seu Vella.

Diuen els pensadors i creadors d'opinió que després de l'epidèmia res no serà igual. Que aquest confinament ens haurà fet meditar, voler canviar d'estil de vida, i que enfocarem els anys a venir de manera diferent. No n'estic tan segur i, si fos així, serà més perquè ens hi obligaran les circumstàncies que no pas per convicció pròpia. Parlant per experiència, puc dir que el fet de viure tants anys a dins la Seu Vella, sols dins aquella immensitat, marcà profundament la meva personalitat. Aquell sí que fou un confinament que em conformà decisivament. Seguint la recomanació d'Anna Caballé, eminent especialista en memòries i biografies, em decideixo a explicar les circumstàncies i vivències d'aquella estada tan llarga, ara que un confinament col·lectiu i obligat ens dona temps i oportunitat de fer-ho.

Descripció de l'habitatge

Malgrat que sigui difícil d'entendre ara una salvatjada tan gran, el cas és que com a conseqüència de la Guerra de Successió, d'ençà de la conquesta de Lleida per les tropes de Felip V l'any 1707 i com a part del càstig d'aquest rei a la ciutat, la Seu Vella s'envoltà de sòlides muralles militars i s'anà buidant el seu interior de tots els paraments religiosos. Es tapiaren els finestrals del claustre i s'hi construïren pisos i habitacions per instal·lar-hi una caserna militar, així com també a totes les naus de l'església. Els soldats i oficials de la guarnició de Lleida —potser en una mitjana de dos o tres mil persones cada any— hi estigueren instal·lats fins a 1948. Aquest any, un cop acabades les noves casernes al tossal de Gardeny i per les presses del bisbe Aurelio del Pino, que volia ubicar-hi un edifici especialment destinat a fer Exercicis Espirituals, els soldats van abandonar la Seu Vella. No tot el turó encara, però si la catedral i el claustre.

A finals de 1949 hi va arribar un grup de picapedrers, la majoria gallecs, per a participar en la reconstrucció de la Seu Vella i del claustre. Però només la nostra família substituï els soldats que marxaren de l'edifici. La meva família —els pares i jo, fill únic— vàrem viure dins el claustre de la Seu Vella de Lleida des de 1950 fins a 1962, any en què el meu pare ja s'havia jubilat per malaltia i jo me n'anava a estudiar matemàtiques a la Universitat de Barcelona. Durant dotze anys vàrem ser els únics habitants d'aquella grandiosa edificació. Vivíem en les petites capelles laterals, immediates a la porta dels Apòstols, com abans he indicat.

Uns quants mesos, tinguérem la companyia d'un matrimoni jove, Hilda i Manolo, sense fills encara. Hilda era la filla de Severino Gómez, l'empresari gallec que contractava el grup de *canteiros* —un d'ells el meu pare— que treballaven en la reconstrucció de la Seu Vella i devia voler provar si el gendre seria bo per fer-se càrrec de la seva empresa. Durant un temps ocuparen una capella i mitja al cantó de les nostres tres, però molt aviat el jove Manolo decidí que allò no feia per a ell i canvià dràsticament: va anar a treballar de taxista a Nova York, on, per cert, se'n sortí força bé.

Així és que estiguérem sols en aquella part del claustre la major part dels dotze anys. És bastant fàcil d'explicar la distribució d'espais. Si imaginem que entrem al claustre per la gran porta dels Apòstols, a l'esquerra tenim les quatre petites capelles gòtiques del segle XIV (la catedral es construí el XIII i el campanar el XV). Les dues primeres només estaven tapiades cap a l'interior del claustre i mantenien l'altura original. Cap a l'exterior estaven protegides pel mur original, intacte excepte per algunes obertures, que explicaré. La capella A, la del dormitori dels pares, adjacent a la porta dels Apòstols, tenia una petita finestra enreixada en el mur, que donava llum i permetia mirar l'exterior. Per la part del claustre, tota la capella estava tapiada, menys una petita porta de fusta per sortir i entrar al recinte monumental. La següent capella, la B, estava igualment tapiada amb relació al claustre i travessant el mur exterior de la Seu, existia una petita porta, com a única obertura, que servia d'entrada al nostre habitatge des de l'exterior. Aquesta capella —també, com l'anterior, oberta fins a la clau de volta— la fèiem servir de menjador, cuina i lavabo. Les capelles A i B estaven separades entre elles per un mur, no tan gruixut com l'exterior, i una petita porta de fusta que servia de comunicació. Puc dir que, durant dotze anys, vaig dinar sota una bella clau de volta gòtica, que ens observava displicent, i els meus pares dormien sota una altra clau de volta, que devia mirar també impassible aquella parella d'acompanyants. No teníem dutxa: fèiem servir un gran cossi i, quan jo era petit, m'ensabonaven al safareig de l'aigüera. De la capella A, el dormitori dels pares, se sortia a través d'una porta de fusta al claustre

i d'allí estant anàvem a la tercera de les capelles, la C, on dormia jo. No hi havia comunicació interior, directa, entre les capelles A-B i la C. S'hi havia anar a través del claustre. De manera que en la capella C, on jo dormia i estudiava, quedava totalment aïllat. Només una petita porta em permetia sortir al claustre i allí, deu passos més enllà, entrar a la capella A dels meus pares. Jo no dormia sota cap clau de volta, sinó sota unes bigues de fusta que separaven la meua capella en dos, ja que al damunt estava preparat per a uns hipotètics veïns que no vingueren mai, excepte la parella esmentada i per poc temps. A part de la porta de fusta, de sortida al claustre, a la meua habitació hi havia una petita finestra al mur extern de la Seu Vella protegida per una reixa. El mur era ben gruixut, perquè recordo haver-m'hi estat moltes hores assegut a l'ampit de la finestra, separat de l'exterior de la Seu pels barrots de la reixa.

Aquestes quatre capelles estan en el costat del claustre on hi ha la porta dels Apòstols. El segon costat del gran quadrat del claustre és la meravella que es pot veure des de la ciutat: els cinc finestrals gòtics, tots diferents. Mirador excel·lent i de bellesa difícil d'igualar. El tercer costat és l'entrada a la Seu Vella, amb les magnífiques portades romanicoaràbigues, i, finalment, el cinquè, és l'actual Canonja —antigament la Casa dels Canonges— que, als anys cinquanta del segle passat, va ser reconvertida en una Casa d'Exercicis Espirituals, seguint la iniciativa del bisbe Aurelio del Pino, arribat a Lleida l'any 1947. Aquella reconversió va ser una actuació arquitectònica brutal —molt criticada *sotto voce*, però el poder del bisbe era llavors absolut. Encara sort que vetllava per tot el conjunt de la Seu Vella l'arquitecte Alejandro Ferrant, que prengué un interès real per recuperar tot l'impressionant monument. Quan, l'any 1940, l'arquitecte Ferrant fou nomenat encarregat del patrimoni artístic de Catalunya, en contemplar la barbàrie efectuada dos segles abans a la Seu Vella, quedà impactat. “Nuestro ánimo sufrió una tremenda depresión moral”, va escriure en un article a la revista local *Ciudad*, l'any 1956. Va ser gràcies a la sensibilitat d'aquest arquitecte que la reconversió projectada pel bisbat per a fer possible la Casa d'Exercicis fou menys agressiva i,

entre altres aspectes, es pogueren salvar les pintures murals de la Pia Almoina —amb intervenció del gran Josep Gudiol—, avui exposades al Museu de Lleida.

Aquella Casa d'Exercicis estava regida per un grup de monges vingudes de Segòvia, la diòcesi d'origen del bisbe Aurelio del Pino, que arribaven a Lleida com podien haver arribat a Perú o a Colòmbia. El seu nom, “misioneras parroquiales”, ja ho indica. No crec pas que arribessin mai a ser una dotzena. Aïllades dalt el turó de la Seu, no van tenir mai contacte amb la població lleidatana. La seva tasca era tenir netes i polides les habitacions o cel·les dels estendants de la Casa d'Exercicis i preparar els àpats de les persones que participaven en les anomenades “tandes d'exercicis”, que acostumaven a durar una setmana, en grups de trenta o quaranta persones de mitjana. Durant un temps fou una moda —segurament “suggerida”— a Lleida que els col·legis privats fessin passar cada any per la Casa d'Exercicis diferents grups dels seus alumnes. Hi havia també exercicis espirituals per a grups d'homes i dones. Durant uns anys, la Casa d'Exercicis funcionà a ple rendiment. Potser per la marxa del seu fundador, el bisbe Aurelio del Pino Gómez, l'any 1968, i l'evolució dels temps, anà perdent pistonada i morí per cansament. En els temps d'esplendor hi havia un pare consiliari que no recordo si hi residia o no, el bonàs de Mn. Llanas, que era de Benavarri. Amb nosaltres —la meva mare i jo— parlava sempre en català, llengua que abandonava immediatament en parlar amb d'altres. La meva mare, sempre buscant algun ingrés econòmic per a la nostra casa, anava sovint a donar un cop de mà al funcionament de la Casa d'Exercicis, quan alguna monja es posava malalta o hi havia algun esdeveniment especial. Per exemple, durant les estades, més nombroses, de les persones que formaven part del moviment que en deien “Colores”, llavors molt popular. Pel que sentíem explicar s'hi produïen algunes conversions religioses espectaculars. Nosaltres, però, erem només testimonis silenciosos d'alguns d'aquells actes: de casa estant podíem escoltar els seus típics càntics o els vèiem passejar, poc, per l'interior del claustre, moment en el qual nosaltres desapareixíem discretament.

A la distribució espacial del claustre abans explicada, cal afegir que, en aquells anys, a les capelles del cantó dret de la porta dels Apòstols —entre aquesta porta i la base de la torre del campanar—, completant el primer costat del quadrat, hi estava situat el taller on treballaven els *canteiros* i una mínima oficina administrativa de l'empresa Regiones Devastadas. El nombre d'operaris anava variant durant els anys, segons els pressupostos existents o les subvencions aconseguides. Potser tampoc mai passaven de la dotzena. El meu pare era un picapedrer especialitzat que s'encarregà de fer, entre ell i un altre de cognom López, tots els capitells nous i les gàrgoles del claustre. A més, feia com d'encarregat del grup, almenys en l'aspecte tècnic. A casa es guardaven cartes de l'arquitecte Alejandro Ferrant donant-li instruccions tècniques. Cartes ben respectuoses, dit sia de passada, indicatives del tarannà de l'arquitecte. Alejandro Ferrant també va ser respectuós amb la reconstrucció del monument —no deixava col·locar un capitell nou o una gàrgola de la qual no es tinguessin proves de la seva existència.

Per a fer un capitell nou agafaven un bloc de pedra massís i l'anaven buidant —primer amb una màquina a compressió i després ja amb un martell i una escarpra, per fer les fulles i altres figures. Així s'originaven, al cap d'un mes de feina, aquelles petites obres d'art que són els capitells, tots diferents. Les columnes o nervis damunt dels capitells també costaven, però no tenien tanta complicació. Davant de la porta de casa nostra, a terra, al mig del passadís del claustre, damunt d'una gruixuda placa de guix que s'havia d'anar remullant, es dibuixava a llapis i a mida natural el finestral nou que es volia reconstruir. Sobre aquell dibuix, com en un trencaclosques gegant, els *canteiros* anaven col·locant les pedres a mesura que les anaven construint. Quan el trencaclosques quedava complet a baix, el muntaven en el finestral corresponent.

En aquell claustre abandonat pels militars feia ben poc —a dalt de les parets enguixades encara s'hi veien els dibuixos d'explicacions teòriques de tir parabòlic per als reclutes— hi va conviure força anys

una curiosa col·lectivitat: els obrers restauradors, les monges de la Casa d'Exercicis Espirituals i, finalment, nosaltres, en les tres capelles del costat de la porta dels Apòstols. En acabar-se la jornada laboral, els obrers marxaven, les monges es tancaven encara més a casa seva i només quedàvem nosaltres tres, els membres de la família Varela, amos del claustre i la seva solitud. Dotze anys així. Hi vaig arribar a punt de fer set anys i en marxaria poc abans dels divuit.

El Castillo Principal

Els anys que arribàrem a Lleida, quan a l'escola o en alguna botiga, et preguntaven on vivies la resposta era: “Al Castell!” Perquè era així com la gent coneixia llavors el que ara anomenen turó de la Seu Vella. “Castillo Principal”, per ser més exactes, era el nom oficial de l'adreça postal, així es donava entenent que el castell templer, Gardeny, era un castell de segona categoria. Si es pren en compte el poc interès que es té per conservar i donar a conèixer aquest magnífic testimoni templer, encara ho continua essent.

A part de la comunitat del claustre, al Castillo Principal hi vivia força més gent. La gran massa de soldats que hi havia dins la Seu Vella, a partir de 1948 s'havia traslladat a les noves casernes de Gardeny, ja que l'arribada del bisbe Aurelio del Pino i el seu gran projecte de la Casa d'Exercicis Espirituals feia necessari buidar el claustre i la Seu Vella. Però havien quedat dalt del turó unes desenes de soldats, entre tropes de cavalleria i d'artilleria. Les de cavalleria dormien en el gran espai on hi ha ara l'ascensor que dona a Camp de Mart i els pous de gel. S'hi entrava per una gran porta —presidida per una inscripció rotunda: “Todo por la Patria”— i a dins hi havia les quadres dels animals, una cantina bar, dormitoris i una barberia. Els soldats d'artilleria tenien estada una mica més amunt encara del turó, a dalt de tot, on hi havia la Suda —l'actual castell del Rei—, on es casaren Peronella, la filla del rei d'Aragó, i el comte de Barcelona Ramon Berenguer IV l'any 1150, un any després de conquerir Lleida als àrabs. Allà, dalt la Suda, doncs, ben indiferents a un passat tan gloriós, hi dormia un destacament de soldats d'artilleria.

El nombre total de soldats de cavalleria i d'artilleria no crec pas que superés gaire el centenar. Però la seva presència no deixava d'impressionar. Cal tenir en compte que en aquells primers anys de la dècada de 1950, encara hi havia soldats fent guàrdia en diferents garites de la muralla que voltava el turó, nit i dia. No en totes les garites, ja que no hi havia prou soldats, però sí en algunes. I jo de petit contemplava, com un teatre en directe, les cerimònies dels soldats en els canvis de guàrdia. Eren més aviat uns canvis de guàrdia d'estar per casa. Res a veure amb la litúrgia que hem vist en pel·lícules o, encara, en alguns palaus actuals. Però, malgrat la desgana perceptible amb què es feien, a un nen petit no deixaven de meravellar-lo. El meu tracte amb els soldats, per una cosa o altra, era constant. Amb set o vuit anys quan pujava a casa, des del Col·legi Cervantes, a les sis de la tarda —potser feia repàs o m'havia quedat a jugar una mica amb els companys— i ja era de nit, en aquelles nits de tanta boira i fred dels anys cinquanta a Lleida, en arribar a la porta del Lleó sempre el guardià que hi havia a la garita de la dreta em cridava: “Alto, quién vive?” La primera vegada em vaig dur un espant de mort. Després m'hi vaig anar acostumat, però no deixava mai de fer respecte. Cada cop havies d'explicar qui eres i et deixaven passar més o menys fàcilment, segons la personalitat del soldat de torn.

Segons transcorrien els mesos de convivència em vaig anar convertint en una mena de mascota per a aquell grup de soldats, avorrits i fastiguejats a dalt del Castell, on hi havien de passar prop d'un any de la seva vida... Jugava a futbol amb ells, en un camp improvisat que s'havien fabricat a prop del pont llevadís actual, em vestien de soldat i també em deixaven pujar a les mules, tallar el cabell a la barberia que tenien a la caserna de cavalleria... Aquell grup de joves ens feien realment companyia i ens donaven seguretat. En la immensitat del turó, saber que situades en llocs estratègics de les muralles hi havia unes garites i en elles, vigilant, un soldat, ens donava tranquil·litat. Quan, potser tres o quatre anys després d'haver arribat nosaltres, tots els soldats abandonaren el Castell per instal·lar-se a Gardeny, ja estàvem més familiaritzats amb tot aquell espai i la Casa d'Exercicis comença-

va a funcionar. Els primers anys, però, sense la presència dels soldats, la soledat a les nits hauria estat total. En aquest sentit, doncs, ens van fer un gran favor.

Aquell món del Castell era realment especial. Una petita societat, formada per poc més de dos-centes persones, plena d'una vida riquíssima: soldats, picapedrers, monges, capellans, estadants... Jo en vaig copsar només una part insignificant, d'aquesta vida. Però m'agradaria explicar el que en recordo, per deixar testimoni d'aquell grup humà esgarriat allí dalt, protagonistes d'aquella mínima etapa de la impressionant història de la Seu Vella. Quan, ara mateix, als inicis de la segona dècada del segle XXI, des de la finestra de casa, al marge esquerre del riu, veig els murs de la Seu Vella que tocava cada dia i penso en aquell món, desaparegut per sempre, no puc evitar de pensar en Ernest Renan i imaginar-me aquell grup de persones que hi vivíem, cadascuna amb els seus anhels, i la petita ciutat d'Is, que Renan reviu a l'inici de les seves memòries, enfonsada a les costes de Bretanya, en la qual el campanar s'obstinava a tocar les campanes per als fidels que ja no les podien escoltar.

© del text: Josep Varela i Serra, 2022
© del pròleg: Anna Caballé i Masforroll, 2022
© de les fotografies: arxiu familiar i els autors i arxius respectius, 2022

Fotografia de la coberta: L'autor, de petit, a la teulada del claustre

© d'aquesta edició: Pagès Editors, S L, 2022
Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida
www.pageseditors.cat
editorial@pageseditors.cat

Primera edició: maig de 2022
ISBN: 978-84-1303-370-9
DL: L 271-2022

Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S L
www.bobala.cat

✂ imprès a **lleida** ▶

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.